

Tampereen kaupunkiseudun varhaiskasvatuksen seutuvertailu 2018, tiivis analyysi

Tampereen kaupunkiseudun varhaiskasvatuksen seutuvertailun laadinnalla on jo pitkät perinteet. Vertailua uudistettiin vuotta 2017 varten siten, että se laajeni kattamaan varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseen ja toimintaan liittyviä tietoja. Samalla kustannusvertailuosuuden painoarvo pieneni. Vertailun tavoitteena on tarjota helposti hyödynnettävä yhteenveto kaupunkiseudun kuntien varhaiskasvatuksen keskeisistä tunnusluvuista ja kehitystrendeistä. Vertailussa on mukana sekä toiminnallisia että taloudellisia tunnuslukuja.

Tämän tausta-analyysin tarkoituksena on antaa lisätietoa taulukoiden ja tunnuslukujen tulkintaa ja niiden merkitysten arvioimista varten. Alla oleva tiivis analyysi on teemoitettu alaotsikoiden mukaisesti ja lopussa on osio, jossa kunnat voivat arvioida tuloksia omasta näkökulmastaan.

Asiakkaat ja osallistumisaste

Vuonna 2018 seudulla oli yhteensä noin 20 750 1-5-vuotiasta lasta. Lukumäärä on ollut laskussa ja vuodesta 2014 määrä on vähentynyt noin 1500 lapsella. Ikäluokkien koon perusteella on nähtävissä, että tämä kehitys tulee jatkumaan lähivuosina, jollei hyvin voimakas muuttoliike tai syntyvyyden kasvu kattaisi pienentyviä ikäluokkia.

Varhaiskasvatuksen osallistumisaste kertoo kuinka iso osuus ikäluokasta on mukana kunnan järjestämissä varhaiskasvatuspalveluissa. Osallistumisasteen vaihteluväli osuu 78 prosentin (Lempäälä) - 84 prosentin (Nokia) välille. Muilla kunnilla osallistumisaste on pääsääntöisesti 80 prosentin tuntumassa. Osallistumisasteeseen vaikuttavat monet tekijät kuten vanhempien työllisyys ja palveluiden saavutettavuus.

Julkinen ja yksityinen palvelutuotanto

Kunnat vastaavat lakisääteisten varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta. Kunnan lisäksi myös yksityiset toimijat voivat toimia varhaiskasvatuspalveluiden tuottajina. Tällaisia yksityisiä toimijoita ovat palvelusetelijärjestelmään kuuluvat yksityiset päiväkodit tai kerhot ja yksityisen hoidon tuella toimivat yksityiset perhepäivähoitajat tai yksityiset päiväkodit. Lisäksi kunnat ostavat joitain hoitopaikkoja yksityisiltä päiväkodeilta. Tällä hetkellä keskimäärin 79 prosenttia varhaiskasvatuspalveluista on kuntien itse tuottamia ja loput yksityisten tuottamia. Vuodessa yksityisen palvelutuotannon osuus kasvoi 2 prosenttiyksiköllä. Yksityisen palvelutuotannon osuudet vaihtelevat 3 prosentista (Vesilahti) 27 prosenttiin (Pirkkala).

Palvelusetelipäiväkodeissa olevien asiakkaiden määrä on kasvanut vahvasti palvelusetelijärjestelmän käyttöönoton jälkeen vuonna 2013. Joulukuussa 2018 palvelusetelipäiväkodeissa oli noin 2300 lasta. Palvelusetelijärjestelmä mahdollistaa, että asiakkaat voivat hakeutua kaupunkiseudun alueella toisella paikkakunnalla sijaitsevaan palvelusetelipäiväkotiin. Vuoden lopussa noin 9 prosenttia palveluseteliasiakkaista oli varhaiskasvatuspalveluiden piirissä kotipaikkakunnan ulkopuolella.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Tehostettu ja erityinen tuki sekä kasvun ja oppimisen tuki

Tehostetun ja erityisen tuen lasten sekä kasvun ja oppimisen tukea tarvitsevien lasten osuus vaihtelee kaupunkiseudulla kunnittain. Edellä mainittuun määrittelyyn on sisällytetty lapset, joiden varhaiskasvatukseen on osoitettu lisäresursseja (esim. ryhmäavustaja tai ryhmän pienentäminen). Vähiten em. tukea saavia lapsia on Vesilahdella (4,1 prosenttia) ja eniten Orivedellä (14,8 prosenttia). Kuntien keskiarvo on 6,0 prosenttia.

On nähtävissä, ettei näin suuri vaihtelu selity eri kunnissa asuvien varhaiskasvatuksessa olevien lasten erilaisilla tarpeilla, vaan kunnilla on toisistaan eroavat tavat ja kriteerit tehostetun ja erityisen tuen tai kasvun ja oppimisen tuen järjestämiselle. Kaupunkiseudun kuntien olisi hedelmällistä arvioida tuen järjestämisen muotoja ja kriteerejä ja kehittää omia toimintatapojaan arvioinnin perusteella. Sama huomio tehtiin vuoden 2017 tulosten tulkinnasta.

Henkilöstö

Kaupunkiseudulla päiväkotien henkilöstörakenne muodostuu siten, että lastenhoitajien osuus on 59 prosenttia, sosionomien osuus 15 prosenttia ja opettajien osuus 26 prosenttia. Lastenhoitajien osuus vaihtelee kunnittain 66 prosentista (Vesilahti) 49 prosenttiin (Pirkkala).

Uuden varhaiskasvatuslain mukaan vuoden 2030 alusta lukien kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivasta henkilöstöstä vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus, josta vähintään puolella varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Muulla henkilöstöllä tulee olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus.

Nykyisellä henkilöstörakenteella seudulla tarvitaan vähintään noin 150 varhaiskasvatuksen opettajaa ja vähintään noin 380 varhaiskasvatuksen sosionomia tai opettajaa lisää. Tällöin lastenhoitajien tarve vähenisi noin 530 työntekijällä, mikä vastaa reilua kolmannesta nykyisistä lastenhoitajista.

Kustannukset

Seutuvertailussa esitetään varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden tai ikävakioitua toteutunutta hoitopäivää kohden. Kustannuksia on kerätty siten, että kunnat toimittavat tiedot mahdollisimman yhteneväisin periaattein. Parhaiten vertailukelpoisia kustannuksia ovat henkilöstökulut, koska ne muodostuvat pääosin varsin samankaltaisista eristä. Ateriat-, kiinteistö-, puhtaus- ja muiden kustannusten vertailussa on hyvä muistaa, että kunnat järjestävät näitä palveluita toisistaan poikkeavilla tavoilla. Lisäksi kunnilla on erilaisia vyörytysperiaatteita, jotka vaikuttavat varhaiskasvatukseen kohdistuviin kustannuksiin.

Varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden vaihtelivat kunnittain noin 9 600 euron (Ylöjärvi) ja noin 12 900 euron (Pirkkala) välillä. Seudun keskiarvo on noin 10 500 euroa. Henkilöstökulujen vaihteluväli oli 5 700 euron (Lempäälä) ja 7 300 euron (Pirkkala) välillä. Ikävakioitujen toteutuneiden hoitopäivien hinnan vaihteluväli on jopa suurempi 46 eurosta 73 euroon päivältä. Leveämpi välyselitys selittyy sillä, että kuntien välillä on vaihtelua lapsikohtaisten toteutuneiden hoitopäivien määrällä. Keskimääräinen asiakasmaksutulo lasta kohden kuukaudessa vaihteli 89 euron (Orivesi) ja 152 euron (Pirkkala) välillä keskiarvon ollessa 120 euroa. Vuonna 2017 keskiarvo oli 135 euroa. Asiakasmaksutulojen pienenemiseen vaikuttaa asiakasmaksulainsäädännön muutokset.

Perhepäivähoidon osuus varhaiskasvatuksesta vaihtelee jonkin verran kunnittain. Keskiarvoisesti kuntien järjestämistä varhaiskasvatuspalveluista 2 prosenttia tuotetaan perhepäivähoidossa vaihteluvälin

ollessa 15 prosentin (Orivesi) ja 1 prosentin (Tampere) välillä painottuen muiden kuntien osalta haitarin alarajaan. Perhepäivähoidon järjestämiskustannuksissa on kunnittain suuria eroja, jotka voivat johtua esimerkiksi matalasta täyttöasteesta tai palvelun järjestämismallista. Palvelumuodon merkitys varhaiskasvatukseen kokonaiskustannuksiin on Orivettä lukuun ottamatta hyvin vähäinen.

Tämän vuoden vertailussa ei esitetä lasten määrää hoito- ja kasvatushenkilöstöä kohden, vaan asiaan palataan seuraavan vuoden seutuvertailun valmistelun yhteydessä. Suhdeluvun esittämismallia pyrittiin kehittämään tämän vuoden vertailuun, mutta tulokset eivät täyttäneet vaatimuksia riittävästä vertailukelpoisuudesta.

Kuntakohtaiset huomiot

Kangasalla varhaiskasvatusikäisten lasten määrä on 2018 lievästi laskenut. 1-5-vuotiaiden osallistumisaste on 80 prosenttia eli hiukan alle seudun keskitasoa, joka on 85 prosenttia. Kunnallisia varhaiskasvatuspalveluita käytti 75 prosenttia ja yksityisiä palveluita 25 prosenttia. Kangasalla yksityisiä perhepäivähoitajia on noin 40, joka näkyy yksityisen hoidon tuen käytön osuudessa (11 prosenttia). Palveluseteliyksiköiden määrä on kasvanut myös Kangasalla, mikä näkyy palvelusetelimäärien kasvussa. Varhaiskasvatuksen kokonaiskustannukset ovat hiukan alle seudun keskiarvoa. Lastenhoitajia on päiväkodeissa seudun keskiarvoa enemmän, jolloin uusi varhaiskasvatuslaki lisää tarvetta edelleen varhaiskasvatuksen opettajan tehtävään kelpoisten työntekijöiden määrälle tulevaisuudessa. Vuonna 2018 varhaiskasvatuksen opettajia oli henkilöstöstä 45 prosenttia kun vuonna 2030 luvun täytyy olla 66 prosenttia.

Lempäälässä varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevien lasten määrässä jatkuu laskutrendi. Sama kehityssuunta on nähtävissä koko seudun luvuissa. 1-5 -vuotiaiden osallistumisaste on seudun matalin, noustun kuitenkin vuoden 2017 vertailusta hieman ja on nyt 77 prosenttia. Alhaisempi osallistumisaste johtuu osaltaan kotihoidontuen käytön osuudesta, joka puolestaan on seudun korkein 24 prosentilla. Kunnallisen varhaiskasvatuksen piirissä Lempäälässä on 83 prosenttia ja yksityisten palveluiden piirissä 17 prosenttia asiakkaista. Yksityisen palvelutuotannon osuus ja erityisesti palvelusetelin käyttö on muutamassa vuodessa kasvanut voimakkaasti. Vuoden 2018 lopulla palvelusetelin piirissä oli 118 asiakasta. Varhaiskasvatuksen kustannukset kokonaiskustannusten osalta sijoittuvat lähelle seudun keskiarvoa ja ovat pysyneet edellisen vuoden tasolla.

Nokialla varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevien lasten määrä on ollut laskussa viime vuosien ajan. Osallistumisaste palveluihin korkea, ollen alle 3- vuotiaiden lasten kohdalla 52 prosenttia ja yli 3- vuotiaiden kohdalla 90 prosenttia. Varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevista lapsista kunnallisia palveluita käyttää 89 prosenttia ja yksityisiä palveluita 22 prosenttia.

Kunnallisessa palvelutuotannossa 55 prosenttia lapsista on sijoitettu päiväkotiin ja 4 prosenttia perhepäivähoitoon. Kunnallisten perhepäivähoitajien määrä on vähentynyt viime vuosina ja kunnallinen perhepäivähoito näyttää tulevaisuudessa korvautuvan yksityisellä palvelutuotannolla. Yksityisten palveluiden piirissä olevista lapsista 14 prosenttia on päiväkodeissa ja 6 prosenttia perhepäivähoidossa.

Lapsikohtaiset kustannukset (päiväkoti ja perhepäivähoito) Nokialla oli vuoden 2018 tietojen perusteella seutukunnan toiseksi edullisimmat. Kunnallisen perhepäivähoidon lapsikohtainen kustannus sen sijaan Nokialla on seutukunnan kallein. Tämä johtuu varakotijärjestelmästä (oma päiväkotiryhmä), jossa kaikkien perhepäivähoidossa olevien lasten varahoito aina järjestetään.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä Nokialla 42 prosenttia työskentelee varhaiskasvatuksen opettajan tehtävässä, 52 prosenttia varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tehtävässä. Uusi varhaiskasvatustilanne asettaa tarpeen lisätä varhaiskasvatuksen opettajan tehtävään kelpoisten työntekijöiden määrää tulevaisuudessa.

Oriveden varhaiskasvatuspalveluiden kysyntä on kasvanut, ja samaan aikaan perhepäivähoitajien hoitajien määrä vähenee. Varhaiskasvatuksen täyttöaste on noussut lähelle sataa prosenttia, ja Oriveden kaupunki on ostanut yksityisiltä perhepäivähoitajilta paikkoja täyttääkseen lain velvoitteen. Käyttöaste on myös korkeasta täyttöasteesta johtuen kohonnut 95 prosenttiin. Ikäluokat kuitenkin pienenevät ja syntyvyys on vakiintunut noin 70 syntyneeseen vuodessa. Osallistumisaste palveluihin on hieman alle seudullisen keskiarvon. Orivedellä perhepäivähoito on suhteellisesti seudullisesti suurinta. Kunnallisessa perhepäivähoidossa hoidetaan 15 prosenttia lapsista seudullisen keskiarvon ollessa 2 prosenttia. Perhepäivähoidon varahoito on hoidettu keskitetysti päiväkodissa varahoitoryhmässä, mikä lisää kustannuksia. Oriveden varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden ovat hieman alle keskiarvon erotuksen keskiarvoon ollessa -230 euroa / lapsi / vuosi. Kuluja lisää perhepäivähoidon keskitetty varahoito ja pienet varhaiskasvatusyksiköt, mikä lisää sijaisten käyttöä. Osa yksiköistä on myös tiloiltaan sellaisia, ettei henkilöstön suhdeluvun mukaista lapsimäärää voida ottaa yksikköön varhaiskasvatukseen.

Yksityinen varhaiskasvatus on vakiintunut 7-10 prosenttiin yksityisten perhepäivähoitajien määrän kasvua rajoittaa suurehko kunnallisen perhepäivähoidon volyyymi ja seudullisen perhepäivähoidon palveluseteli hankkeen kaatuminen. Palveluseteli päiväkodin käyttöönottoa selvitetään, joka mahdollistaa yksityisen päiväkodin perustamisen Orivedelle.

Orivedellä on tulevaisuudessa kiinnitettävä huomioita erityisesti varhaiskasvatuksen kandidaattien rekrytointiin. Varhaiskasvatuksen opettajien ja sosionomien määrä on nyt seudun alhaisimpia, ollen 34 prosenttia henkilöstön osuudesta seudullisen keskiarvon ollessa 41 prosenttia.

Pirkkalassa varhaiskasvatuksen osallistumisaste on edelleen seudun korkeimpien joukossa ja viime vuosien kuluessa se on ollut vahvassa kasvutrendissä. Vaikka varhaiskasvatusikäisten lasten määrä onkin vähentynyt, on kohonnut osallistumisaste lisännyt varhaiskasvatuspalveluiden kysyntää.

Yksityisen varhaiskasvatuksen osuus Pirkkalassa oli vuoden 2017 lopussa 20 prosenttia ja se on noussut vuoden 2018 aikana 27 prosenttiin. Nousuun on vaikuttanut uuden palvelusetelipäiväkodin aloittaminen 2018. Pirkkalassa kasvun ja oppimisen tukea saavien lasten osuus on seutukunnalla kolmanneksi suurin 7,2 %. Tukea saavien lasten osuudessa on noin prosenttiyksikön verran pudotusta vuoteen 2017. Palveluiden kustannukset ovat seudun keskiarvon yläpuolella, myös henkilöstökulujen osalta. Kunnan päiväkodeissa on seudun koulutetuimmat kasvattajat, kun varhaiskasvatuksen sosionomien ja opettajien osuus on yli puolet seudun keskiarvon ollessa 41 prosenttia. Keskimääräiset asiakasmaksutulot ovat Pirkkalassa seutukunnan korkeimmat.

Vertailussa uutena mukana on lasten käytössä olevien tv-t laitteiden määrä. Pirkkalan laitemäärä on lukuna pieni, mutta jokaista lapsiryhmää kohti on ainakin yksi lasten käytössä oleva tv-t laite eli tilanne on jo nyt hyvä. Uusi 1.8.2019 voimaan tuleva Pirkkalan varhaiskasvatuksen TVT suunnitelma tukee mediakasvatuksen ja teknologiakasvatuksen toteutumista yhä paremmaksi.

Tampereella varhaiskasvatusikäisten lasten määrä on jonkin verran laskenut, mutta varhaiskasvatuksen tarve on lisääntynyt. Alle 3-vuotiaiden ikäluokista puolet osallistuvat varhaiskasvatukseen, mutta yli 3-

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

vuotiaiden osalta prosentti on yli 90 %. Varhaiskasvatuspaikan käyttö oli palvelun piirissä olevilla tamperelaisilla lapsilla seutuvertailussa vähäisintä. Keskimäärin lapsi käytti palvelua 157 päivää vuodessa.

Lasten määrä on edelleen kasvanut palvelusetelituotannossa, jossa lapsia on n 400 enemmän kuin edellisenä vuonna. Tämä ei ole kuitenkaan vähentänyt kunnallista palvelutuotantoa, johtuen varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrän kasvusta. Yksityisen varhaiskasvatuksen osuus oli vuoden lopussa 21%.

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa lasten määrä on laskenut viimeisten vuosien aikana. Vuonna 2018 varhaiskasvatuksessa oli 287 lasta vähemmän kuin vuonna 2014. Osallistumisaste 1-5 –vuotiaiden osalta varhaiskasvatuspalveluihin oli 79 prosenttia. Osallistumisaste on seudun heikoimpia, mikä selittyy osaltaan kotihoidon tuen käytöllä (seutu 20 %, Ylöjärvi 22 %). Vuonna 2018 asiakkaista käytti kunnallisen varhaiskasvatuksen palveluja 81 prosenttia ja yksityisen varhaiskasvatuksen palveluja 19 prosenttia. Kunnallisten perhepäivähoitajien määrä on vähentynyt ja palvelusetelipäiväkodeissa olevien lasten määrä on lisääntynyt 129 lapsella vuodesta 2015.

Varhaiskasvatuspalvelujen tuottamisen kustannukset ovat seudullisesti verrattuna Ylöjärvellä alhaiset, erityisesti henkilöstökulut ja ateria- ja puhtaanaipitopalvelujen kustannukset ovat alhaiset verrattuna seudun muihin kuntiin. Henkilöstökulujen osalta selittävänä tekijänä on muun muassa lapsiryhmien henkilöstörakenne.

Lasten tvt-laitteisiin on panostettu viimeisten vuosien aikana Ylöjärven kaupungilla.

Vesilahden varhaiskasvatuksessa lasten määrä on edelleen laskenut. Alle 3-vuotiaiden osallistumisaste on seutukunnan korkeampia ja yli 3-vuotiailla seutukunnan keskiarvoa. 97 % 5-vuotiaista osallistuu varhaiskasvatukseen. Kunnallisen varhaiskasvatuksen osuus 97 %. Yksityistä varhaiskasvatusta tarjotaan perhepäivähoitona yksityisen hoidon tuen ja kuntalisän avulla.

Tehostetun ja erityisen tuen lapsia on Vesilahdessa (4,1 %). Seutukunnan keskiarvo on 5,7 %. Lasten kokonaismäärän ollessa pieni yksikin lapsi saattaa vaikuttaa prosenttilukuihin suuresti. Vesilahdessa on yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, luku (veo / lapsimäärä) on kuin seudun keskiarvon alapuolella. Varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden ovat seutukunnan toiseksi korkeimmat; johtuen lasten määrästä hoito- ja kasvatushenkilöä kohden ja alle 3- vuotiaiden suuresta osallistumisasteesta varhaiskasvatukseen. Keskimääräiset hoitopäivät / lapsi ovat seudun keskitasoa. Keskimääräinen lapsikohtainen asiakasmaksutulo on seutukunnan keskiarvon yläpuolella. Lasten määrä joulukuussa oli kasvatushenkilöä seutukunnan toiseksi pienin (6,8 lasta/ hoito- ja kasvatushenkilö).

Perhepäivähoidon laskennalliset kustannukset lasta kohden ovat seutukunnan alhaisimmat johtuen käyttöasteista ja toiminta- ja palkkausmalleista.

Rekrytoinneissa tulee kiinnittää huomiota kasvatus-, opetus- ja hoitohenkilökunnan koulutustaustaan. Varhaiskasvatuksen sosionomien ja opettajien määrää tulee lisätä. Vuonna 2030 alusta lukien kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus, nyt varhaiskasvatuksen lastenhoitajien määrä on 65 % kasvatus-, opetus- ja hoitohenkilökunnan määrästä.

Tvt- laitteiden määrä lasta kohden on Vesilahdessa 0,03 (seudun keskiarvo 0,13). Tvt- laitteita tulee suunnitelmallisesti lisätä lähivuosina.